

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยมีแนวอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งหมด 4 ประเทศ คือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ประเทศกัมพูชา ประเทศมาเลเซีย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแนวเขตแดนทั้งทางบกและทางน้ำโดยรอบยาวประมาณ 5,642 กิโลเมตร ทำให้เกิดช่องทางการค้าระหว่างประเทศขึ้น และเริ่มมีธุรกิจส่งออกและนำเข้าสินค้าผ่านช่องทางการค้ามากยิ่งขึ้น (ณัฐพงศ์ ใจชื่อตรง, 2561) ทั้งจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนทางการค้า จากข้อมูลทางสถิติของกรมการค้าต่างประเทศ การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทย-สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบันมูลค่าการส่งออก-นำเข้าถือว่ามียอดค่าสูงขึ้นและสูงกว่าการค้าชายแดนระหว่างประเทศและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ประเทศกัมพูชา และประเทศมาเลเซีย เนื่องจากประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีหลากหลายเส้นทางการคมนาคมที่เชื่อมต่อกัน และการขนส่งสินค้าทางบกมีความสะดวกรวดเร็ว ทำให้ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก อีกทั้งประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้ซื้อขายมีความใกล้ชิดทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม สามารถสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าได้ง่าย ทำให้ประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาในช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2560 - 2564) ภายใต้แผนพัฒนาฯ มุ่งเน้นการยกระดับมาตรฐานระบบการบริหารจัดการโลจิสติกส์ของประเทศ ทั้งภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรมและการบริการ และระบบโลจิสติกส์ โดยสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยบริหารจัดการด้านโลจิสติกส์ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ และสนับสนุนผู้ให้บริการโลจิสติกส์ในประเทศไทยลงทุนและสร้างเครือข่ายธุรกิจในอนุภูมิภาค เพื่อพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการอำนวยความสะดวกทางการค้าระดับสากล โดยการยกระดับศักยภาพการขนส่งสินค้าทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

จากรายงานสถิติของกรมการค้าต่างประเทศ การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทย - สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ใน พ.ศ. 2564 ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออก 298,405 ล้านบาท อัตราเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 55.18 และมูลค่าการนำเข้า 178,676 ล้านบาท อัตราเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 33.52 มูลค่ารวมทั้งหมด 477,080 ล้านบาท ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 46.29 เมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. 2563 ทำให้ประเทศไทยมีดุลการค้าเท่ากับ 119,728 ล้านบาท ด้านศุลกากรที่สำคัญของไทยที่ใช้ในการส่งออก - นำเข้า คือ ด้านศุลกากรมุกดาหาร มีมูลค่าการส่งออก 122,936 ล้านบาท

และมูลค่าการนำเข้า 117,012 ล้านบาท รองลงมา คือ ด้านศุลกากรนครพนม มีมูลค่าการส่งออก 83,157 ล้านบาท และมูลค่าการนำเข้า 13,388 ล้านบาท ถัดไปเป็นด้านศุลกากรหนองคาย มีมูลค่าการส่งออก 40,993 ล้านบาท และมูลค่าการนำเข้า 7,197 ล้านบาท และด้านศุลกากรเชียงของ มีมูลค่าการส่งออก 28,942 ล้านบาท และมูลค่าการนำเข้า 6,203 ล้านบาท ในส่วนของการค้าชายแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีมูลค่าการส่งออก 81,715 ล้านบาท อัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.91 และมูลค่าการนำเข้า 58,427 ล้านบาท อัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.01 มูลค่ารวมทั้งหมด 140,142 ล้านบาท ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.64 เมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. 2563 สินค้าของประเทศไทยที่ทำการส่งออก ได้แก่ น้ำมันดีเซล ทองคำยังไม่ได้ขึ้นรูปและน้ำมันสำเร็จรูปอื่น ๆ และสินค้านำเข้า ได้แก่ เชื้อเพลิงอื่น ๆ และวัตถุดิบจากผัก เครื่องรับ - ส่งสัญญาณ และการค้าผ่านแดนของไทย มีมูลค่ารวมผ่านแดนทั้งสิ้น 336,938 ล้านบาท อัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 66.14 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ พ.ศ. 2563 คิดเป็นมูลค่าการส่งออก เท่ากับ 216,689 ล้านบาท อัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 75.35 และมูลค่าการนำเข้า เท่ากับ 120,249 ล้านบาท อัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 51.79

การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ยังส่งผลให้ความต้องการบริการด้านโลจิสติกส์เพิ่มสูงขึ้น โดยมีการสนับสนุนการเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการอย่างเสรี รวมถึงการค้าชายแดนที่มีแนวโน้มสูงขึ้นส่งผลให้ผู้ประกอบการที่ใช้ปัจจัยการผลิตด้านแรงงานมีการขยายฐานการผลิตหรือย้ายถิ่นฐานการผลิตไปประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบทางตรงขององค์กรธุรกิจเป็นปัจจัยทางด้านต้นทุนในระบบโลจิสติกส์ เนื่องจากต้นทุนเป็นตัวชี้วัดและมีผลกระทบต่อการสร้างผลกำไรหรือขาดทุนให้กับองค์กรธุรกิจ ดังนั้น การวัดประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ จึงมีความสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันให้กับผู้ประกอบการเพื่อจะสามารถนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานให้ผู้ประกอบการทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรนำไปพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะด้านเวลาเป็นตัวชี้วัดที่ครอบคลุมถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในระบบโลจิสติกส์ขององค์กรประสบความสำเร็จ

ประเทศไทยมีจังหวัดชายแดนที่มีอาณาเขตติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และทำการค้าชายแดนที่สำคัญ คือ จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางการค้าและการขนส่งชายแดนที่สำคัญ จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่และตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย พื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีจุดแข็งที่สำคัญ คือ จังหวัดอุบลราชธานีมีพื้นที่ใกล้กับแขวงจำปาสัก เป็นแขวงที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่เชื่อมต่อกับกัมพูชาและเวียดนาม และด้านศุลกากรช่องเม็กเป็นด่านที่มีขนาดใหญ่และเป็นจุดผ่านแดนถาวรที่ตั้งอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยมูลค่าของการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทย - สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการส่งออก - นำเข้าสินค้า พบว่า สินค้านำเข้าที่มีมูลค่าสูง

ที่สุดคือ ชิ้นส่วนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับโทรศัพท์ อุปกรณ์โทรคมนาคมและสารประกอบเคมีสำหรับใช้ในทางอิเล็กทรอนิกส์ มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 15,710.129 ล้านบาท และสินค้าส่งออกที่มีมูลค่าสูงที่สุดคือ โซล่าเซลล์ เครื่องจักรอัตโนมัติแบบเตอรี อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และรถยนต์ มูลค่ารวมทั้งสิ้น 3,196.267 ล้านบาท และด้านศุลกากรมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ที่มีมูลค่าการส่งออก - นำเข้าสินค้าและผ่านแดนสูงที่สุดของประเทศ (กรมการค้าต่างประเทศ, 2564) จากข้อมูลสถิติด้านศุลกากรมุกดาหาร พ.ศ. 2565 พบว่า สินค้าส่งออกที่มีมูลค่าสูงที่สุด คือ ชิ้นส่วนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ รองลงมา คือ น้ำมันปิโตรเลียม หม้อสะสมไฟฟ้า เครื่องดื่ม น้ำตาล ชิ้นส่วนของรถยนต์ และท่อนไม้ มูลค่ารวมทั้งสิ้น 10,589.369 ล้านบาท นอกจากด้านศุลกากรมุกดาหารยังมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการขนส่งสินค้าส่งออก - นำเข้าของการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีพื้นที่ในการศึกษา คือ ด้านศุลกากรช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี และด้านศุลกากรมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากเป็นด้านที่มีขนาดใหญ่และเป็นจุดผ่านแดนถาวรและมีมูลค่าการส่งออก - นำเข้าสินค้าสูง การศึกษาในครั้งนี้ จะทำให้ผู้ประกอบการด้านโลจิสติกส์ได้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการบริหารจัดการด้านระบบโลจิสติกส์ที่ยังขาดประสิทธิภาพ และนำปัจจัยเหล่านั้นมาพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น ตลอดจนเสนอแนวทางในการยกระดับการค้าชายแดนด้วยประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์ของด้านศุลกากรของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาประเภทรูทกิจและประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับการค้าชายแดนของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้วยประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ พื้นที่ด้านศุลกากรช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี และด้านศุลกากรมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากเป็นด้านที่มีขนาดใหญ่และเป็นจุดผ่านแดนถาวรและมีมูลค่าการส่งออก-นำเข้าสินค้าสูง

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การศึกษาทฤษฎีและแนวคิดด้านโลจิสติกส์ ด้านการขนส่งสินค้า และด้านการจัดการ

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการระบบโลจิสติกส์ของด่านศุลกากรช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี และด่านศุลกากรมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา คือ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2564 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเกิดประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวิชาการ และด้านหน่วยงานภาครัฐและประเทศ ดังนี้

1.4.1 ด้านเศรษฐกิจ การวัดประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ในแต่ละด้านของด่านศุลกากร ทำให้สามารถพัฒนาด้านศักยภาพของบุคลากร ส่งผลให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจของการค้าชายแดนในการส่งออก-นำเข้าสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจเพื่อควบคุมค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นและสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับคู่ค้าในประเทศเพื่อนบ้าน

1.4.2 ด้านสังคม ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เกิดการทำงานร่วมกันอย่างสมานฉันท์และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันจนมาสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดความเจริญก้าวหน้า

1.4.3 ด้านวิชาการ ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการความรู้ประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ไปปรับใช้ในธุรกิจของตนและการเรียนการสอน รวมทั้งมีผลงานวิจัยได้รับการเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์ทางวิชาการและเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ หรือสามารถเผยแพร่รายงานการประชุมวิชาการที่มีระบบประเมินบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1.4.4 ด้านหน่วยงานภาครัฐและประเทศ มูลค่าทางการค้าชายแดนเพิ่มขึ้นสามารถกระตุ้นให้ผู้ประกอบการทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาลงทุนธุรกิจในประเทศไทยและสนับสนุนการส่งออก-นำเข้าสินค้าผ่านด่านชายแดนของจังหวัด อีกทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน

1.5 สมมติฐานการวิจัย

1.5.1 สมมติฐานที่ 1 ประเภทธุรกิจที่แตกต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์

1.5.2 สมมติฐานที่ 2 การบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ด้านการจัดการการกระจายสินค้ามีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์

1.5.3 สมมติฐานที่ 3 การบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ด้านการจัดการสินค้าคงคลังมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์

1.5.4 สมมติฐานที่ 4 การบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ด้านการจัดการการขนส่งมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์

1.5.5 สมมติฐานที่ 5 การบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ด้านการจัดการสารสนเทศมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 โลจิสติกส์ หมายถึง การจัดการส่งสินค้าหรือสิ่งของต่าง ๆ ไปยังจุดหมายปลายทาง โดยมีจุดประสงค์หลักคือการนำส่งของไปถึงลูกค้าอย่างปลอดภัย และทันตามกำหนด

1.6.2 การบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ หมายถึง การบริหารจัดการในระบบโลจิสติกส์ ตั้งแต่การวางแผนการดำเนินการ การควบคุม การไหลเวียน การจัดเก็บวัสดุสินค้า การบริการ และสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ จากแหล่งจุดกำเนิดของวัตถุดิบจนถึงจุดบริโภคหรือจุดการใช้งาน เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า

1.6.3 การจัดการการกระจายสินค้า หมายถึง การกระจายสินค้าเริ่มต้นในกระบวนการกระจายสินค้า จนไปสู่การเคลื่อนย้ายสินค้าหรือจัดส่งไปยังผู้บริโภค โดยผ่านด่านศุลกากรช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี และด่านศุลกากรมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหารไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.6.4 การจัดการสินค้าคงคลัง หมายถึง การจัดการสินค้าในคลังสินค้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการปฏิบัติการด้านการรับ การจัดเก็บ และการส่งมอบสินค้า

1.6.5 การจัดการการขนส่ง หมายถึง การขนส่งมีหน้าที่หลักในการเคลื่อนย้ายสินค้าไปจัดส่งยังลูกค้า โดยเริ่มจากการรับสินค้า การขนส่งจากจุดรวมสินค้า การแยกสินค้า ไปส่งการขนส่งสินค้าไปยังลูกค้า ผ่านเส้นทางด่านศุลกากรช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี และด่านศุลกากรมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหารไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

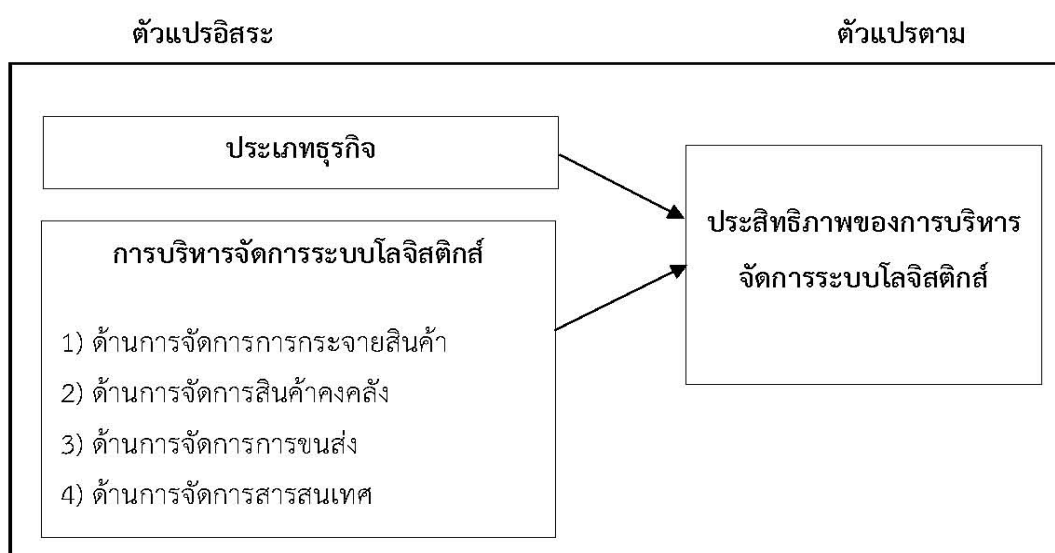
1.6.6 การจัดการสารสนเทศ หมายถึง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศผ่านกิจกรรมโลจิสติกส์ตั้งแต่การรวบรวมการจัดเก็บข้อมูลการประมวลผล การพิมพ์ การสร้างรายงาน และการสื่อสารข้อมูล

1.6.7 ประสิทธิภาพด้านเวลา หมายถึง กระบวนการหรือการกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่ผลสำเร็จและการดำเนินการทางด้านโลจิสติกส์ให้บริการลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและทันเวลาและได้รับสินค้าที่มีคุณภาพสูงสุด

1.6.8 การยกระดับ หมายถึง การพัฒนาหรือการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ให้ดียิ่งขึ้น มีมาตรฐานเพิ่มขึ้น จนมาไปสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

1.6.9 ด้านศุลกากร หมายถึง การดำเนินพิธีการศุลกากร จัดเก็บภาษีอากรเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออก รวมถึงสินค้าที่ติดตัวไปกับผู้โดยสารทั้งในการนำเข้าและส่งออก ดำเนินการเกี่ยวกับเขตปลอดอากร อีกทั้งสืบสวนและปราบปรามการกระทำผิดและดำเนินการกับของกลางที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การศึกษาด้านศุลกากรช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี และด้านศุลกากรมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

1.7 กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย